

ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті обґрунтовано необхідність використання технології проектування у професійній підготовці фахівців соціальної сфери, яка забезпечує формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів. Охарактеризовано сутність технології проектування, соціального проекту, особливостей соціальних проблем, які обумовлюють використання проектного підходу у підготовці фахівців. Проаналізовано можливості застосування проектних технологій у професійній підготовці соціальних педагогів і соціальних працівників у вищому навчальному закладі, зокрема, під час державної атестації у формі презентації соціального проекту за однією із актуальних проблем професійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна компетентність, інновація, технологія проектування, соціальний проект.

Постановка проблеми. Розв'язання різноманітних соціальних проблем, потребує від фахівців соціальної сфери нестандартних рішень, що тісно пов'язано з професійними функціями. Це висуває нові вимоги до їх підготовки, апробації нестандартних технологій, методів і форм навчальної роботи. До цього спонукають нові виклики світової практики і тенденції розвитку вищої освіти, де професійна підготовка розглядається як процес виховання особи, яка освоює культурний досвід людства, усвідомлює своє місце у соціумі, здатної до самовизначення, саморозвитку і творчої діяльності, як процес професійного розвитку, оволодіння досвідом майбутньої професійної діяльності. Інтегративним показником якості такої підготовки майбутніх фахівців сьогодні виступає їх професійна компетентність, яка визначає здатність вирішувати професійні завдання, а також проблеми, що виникають у реальних ситуаціях діяльності з використанням знань і професійного досвіду. Тому досягти особистісного і професійного зростання шляхом використання лише традиційних методів навчання на сьогодні недостатньо. Традиційні методи і технології навчання передбачають передачу знань, але не завжди формують професійні компетентності у майбутніх фахівців. Застосування інноваційних активних технологій і методів навчання веде до активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку самостійності, підвищення мотивації й емоційності навчання. Цей інструментарій динамічно розвивається і використовується у світовій практиці підготовки фахівців соціальної сфери шляхом впровадження в освітньо-виховний процес ВНЗ інноваційних технологій і методів. Інновації (лат. *innovation* – оновлення, зміна) – нові форми організації діяльності і управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності особистості. Однією з таких інноваційних технологій, яка досить широко починає використовуватись у професійній підготовці студентської молоді є технологія проектування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів у системі вітчизняної університетської освіти є предметом дослідження таких науковців як С. Архипова, О. Безпалько, І. Богданова, Р. Вайнола, І. Зверева, І. Іванова, А. Капська, Л. Міщик, І. Мигович, В. Поліщук, А. Рижанова, Т. Семигіна, С. Харченко, Н. Чернуха та ін.. Так, теоретичні аспекти і специфіку практичної підготовки обґрунтовано у дослідженнях Л. Ваховського, Т. Веретенко, О. Карпенко, І. Ковчиної, Г. Лактіонової, Ж. Петрович, В. Сидорова, І. Трубавіної, З. Фалинської, Р. Чубука та ін.; особливості підготовки до виконання певних професійних функцій висвітлені у роботах Г. Локаревої, С. Пашенко, А. Первушиної, О. Пожидаєвої, В. Сидорова та ін.; досвід професійної підготовки соціальних працівників у європейських країнах вивчали О. Бартош-Пічкара, Н. Гайдук, Н. Горішна, С. Когут, Г. Лещук, Т. Логвиненко, В. Поліщук, Ю. Поліщук, О. Пришляк та ін.; проблему технологічної підготовки соціальних педагогів досліджували Р. Вайнола, О. Гура, І. Зимня, Н. Зимівець, І. Козич, О. Протас та ін. Наразі питання активних технологій у процесі підготовки соціальних педагогів/працівників досліджене недостатньо, зокрема, технологія проектування, що і визначило напрям наших наукових пошуків.

Мета статті – проаналізувати можливості застосування технології проектування у професійній підготовці соціальних педагогів/соціальних працівників у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Технологія проектування передбачає розв'язання учасниками якої-небудь проблеми, що вимагає, з одного боку, використання системи різноманітних методів (в першу чергу інтерактивних), прийомів і засобів, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості. Результати виконання проектів повинні бути «відчутні»: якщо це теоретична проблема, то конкретне її рішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

Суть проектної технології – стимулювати інтерес майбутніх фахівців до певних проблем, що передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілої низки проблем, отримати практичні навички застосування цих знань. Саме формування ключових компетентностей студентської молоді, як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, і є головною метою проектної технології [4].

Під час використання технології проектування вирішується ціла низка різноманітних завдань: активізується пізнавальна діяльність студентів; формуються вміння самостійно конструювати свої знання, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвивається критичне мислення, підвищується мотивація до обраної сфери професійної діяльності тощо. Роботи дослідників, які займалися вивченням проблематики проектування у соціальній сфері (В. Курбатов, В. Луков, І. Зверева, О. Безпалько, А. Капська, Т. Басюк, О. Холостова, В. Сафронова та ін.) доводять ефективність використання соціального проектування у практичній діяльності, а також необхідність оволодіння майбутніми фахівцями соціальної сфери його технологією.

Технологія проектування у центр освітнього процесу ставить формування практичних навичок професійної діяльності, стимулює інтерес до відповідної теорії і тим самим формує у студентів знання і вміння використання сучасного проектного підходу до розв'язання соціальних проблем, орієнтації на досягнення кінцевих результатів з мінімальними витратами часу та коштів. Проектування у соціально-педагогічній діяльності – це технологія впорядкування, ресурсного обґрунтування і здійснення соціальних проектів сутністю яких є реалізація нових ідей, які спонукають до руху і розвитку. Проте кожна ідея, ініціатива потребує підтримки певних організацій, впливових осіб, коштів на реалізацію тощо. Це пов'язано із звертаннями в різні соціальні інституції, участю в конкурсах, що в свою чергу вимагає аргументованих пояснень, формулювання конкретних цілей та завдань, логічно викладеного та відповідно оформленого опису виду діяльності. Усе це є складниками проектної діяльності. Тому соціальні педагоги/працівники мають володіти навичками проектування, прогнозування та моделювання як базовим інструментарієм проектної діяльності на всіх рівнях, що і обумовлює використання технології проектування у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Саме такий підхід ми використовуємо у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів/працівників на факультеті психології та соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя («Соціальне проектування», «Технології соціальної роботи», «Рекламно-інформаційні технології» та ін.) під час семінарів, практичних і лабораторних занять, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань та, як підсумок і оцінювання роботи, під час державної атестації. Так, при державній атестації це дає можливість виявити таку професійну компетентність студентів як здатність проектувати професійну діяльність, а саме: обирати технологію вирішення проблемної ситуації особистості, ґрунтуючись на технологічному підході, розробляти власну програму дій; презентувати соціальний проект за однією з актуальних проблем соціально-педагогічної діяльності, наприклад «Безпечне працевлаштування», «Організація студентських волонтерських груп в умовах вищого навчального закладу», «Центр волонтерів місцевої громади», «Школа студентської сім'ї» тощо. Темі проектів студенти обирають самостійно, відповідно до спеціалізації, яку вони набувають. Презентуючи свою ідею, студенти повинні спиратись на теоретико-методичні основи проектної діяльності, дотриматись вимог технології розробки і реалізації проекту.

Соціальний проект – сконструйоване соціальне нововведення, мета якого – створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної або духовної цінності, яке має просторово-часові та ресурсні обмеження та позитивний за своїм соціальним значенням вплив на людей [4, с. 505]. Призначення будь-якого соціального проекту – зміна соціального середовища, здійснення інновацій. Інновація – не просто оновлення (а саме таке значення цього латинського слова), це свідомо діяльність з конструювання нового і його впровадженню в життя на основі переосмислення попереднього досвіду. Тому, проєктивна (або проєктна) діяльність відноситься до інноваційної, творчої діяльності, бо вона передбачає перетворення реальності, будується на базі відповідної технології, яку можна уніфікувати, освоїти і вдосконалити.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що термін «проект» використовується для позначення в першу чергу інноваційної діяльності, спрямованої на перетворення соціальної дійсності в контексті соціальної проблематики – на «соціально-культурне середовище (створення сприятливого соціокультурного простору та оптимізація умов саморозвитку особистості; соціальної групи, території загалом); спосіб життя (підтримка окремих видів і напрямів діяльності особистості, які сприяють зростанню якісних показників життя); сфери життєдіяльності особистості (освітня, дозвілєва, навчальна, виробнича, спортивна, інформаційна тощо)» [4, с. 508].

Визначають два різновиди проектів, а саме:

1) як складова частина програми економічного та соціального розвитку, яка визначає основні цілі та завдання, що належать до соціальної сфери та мають бути виконані у запланований період, а також головні засоби та шляхи їх реалізації;

2) як самостійний варіант вирішення локальної проблеми конкретної цільової групи певного соціального середовища.

Розроблена у процесі проектування проектна пропозиція повинна мати відповідне текстове оформлення. Текстовий опис проекту є формою фіксації намічених задумів розробників та робочим документом під час реалізації проекту. Для підготовки текстового опису проекту розробляють апікаційну форму – перелік питань та завдань, на які потрібно сформулювати чіткі відповіді та надати необхідну інформацію. Не існує єдиної уніфікованої апікаційної форми проекту. Проте у кожній формі є стандартні та додаткові компоненти. Саме вони повинні бути відображені студентами під час атестації.

Стандартними компонентами апікаційної форми є:

1. *Опис проблеми, на вирішення якої спрямовано проект.* В межах цього пункту необхідно: максимально конкретно назвати проблему в житті суспільства, на вирішення якої спрямовано проект;

навести відомі з офіційних джерел інформації намагання вирішити цю проблему; що було зроблено організацією щодо теми проекту; обґрунтувати чому реалізація саме цього проекту сприятиме розв'язанню зазначеної проблеми. Окрім того, актуальність проекту визначається тим, наскільки значимі для людей, організацій ті проблеми, на вирішення яких спрямовано проект, тому необхідно точно визначитися: чия це проблема (яких цільових груп та соціальних інституцій вона стосується перш за все); які її масштаби (навести статистику з офіційних джерел, або опертися на результати власних досліджень); які ризики існують, якщо проблема не буде вирішена найближчим часом.

2. *Мета та завдання проекту.* Ціль (мета) є ідеальним уявленням про результат майбутньої діяльності. Тобто ціль не є абсолютним передбаченням практичного результату, не отожднюється з ним повною мірою. Ціль лише відображає міркування розробників проекту щодо того, яким в ідеалі мав би бути результат діяльності. Можна виокремити кілька вимог до формулювання цілі (мети), а саме: вона має бути чіткою, зрозумілою, лаконічною, досяжною в рамках проекту, обов'язково пов'язаною з виявленою соціальною проблемою.

Своєї конкретності мета набуває у завданнях, оскільки в них визначаються практичні дії, які треба здійснити задля вирішення проблеми. Критеріями, які висуваються до формулювання завдань є: конкретність (чи достатньо зрозуміле завдання з позиції того, як, коли і де зміниться ситуація?); обчислюваність (чи піддаються результати виконання завдань якійсь кількісній оцінці?); територіальність (чи можуть бути реалізовані завдання на певній території?); реалістичність (чи приведе виконання цих завдань до певних змін та поліпшення ситуації?); визначеність у часі (чи можуть бути виконані завдання за визначений проміжок часу?). При формулюванні мети та завдань проекту потрібно уникати слів, які показують процес діяльності (підтримати, посилити, сприяти, координувати, перебудувати тощо). Необхідно використовувати слова, що вказують на завершеність процесу (підготувати, впровадити, організувати, збільшити, виготовити, апробувати тощо).

3. *Бенефіціарії (цільові групи) проекту.*

4. *Опис видів діяльності, які будуть виконані в межах проекту.* У даному пункті необхідно: зазначити назви етапів та терміни їх реалізації, опис заходів на кожному з етапів, а також результати здійснення етапів).

5. *Терміни та інституції реалізації проекту.* У межах даного пункту необхідно розкрити часову та інституційну обмеженість проекту, тобто чітко визначити часові межі проекту та прописати у яких саме організаціях, закладах, установах буде здійснюватись робота.

6. *Прогнозовані результати.* До них відносяться короткострокові та довготривалі наслідки реалізації проекту; схема поширення та практичного застосування результатів реалізації проекту; кількість осіб та/або організацій, що матимуть практичну користь від реалізації проекту.

7. *Ресурсне забезпечення проекту.* Основними видами ресурсів є людські, матеріально-технічні та інформаційні.

8. *Кошторис витрат* може містити наступні статті: оплата праці, обладнання, матеріальне забезпечення, відрядження тощо. Фінансове обґрунтування проекту має містити базові розрахунки необхідних коштів, фіксувати їх джерела. При цьому необхідно визначитися, буде виплачуватися заробітна плата (керівнику, бухгалтеру, виконавцям, залученим спеціалістам тощо) чи проект буде реалізовано на волонтерських засадах. Необхідно з'ясувати, чи потрібні будуть кошти на оплату приміщення, комунальних послуг, користування телефоном та електронною поштою; яке обладнання необхідне для вирішення завдань проекту; які кошти треба витратити на видання друкованих матеріалів, проведення семінарів, тренінгів, навчання тощо, тобто кожен вид діяльності в межах проекту має бути обрахований і відповідати реальним цінам.

Також, з метою дотримання принципу публічності проектної діяльності, доцільно у проекті прописувати форми презентації його результатів. Такими формами можуть бути: систематичні публікації у ЗМІ та соціальних мережах, прес-конференції, презентації, виставки, конференції тощо.

Під час розробки проектної пропозиції варто уникати таких типових помилок: розбіжності між цілями проекту, результатами та діяльністю; незабезпечення вирішення окреслених завдань запропонованими видами діяльності; нечітке формулювання термінів окремих видів діяльності; непридатність до вимірювання цілей і результатів проекту; невідповідність бюджету описаній діяльності.

Критеріями оцінки соціального проекту є: актуальність соціальної проблеми, обраної для вирішення, інноваційність проекту; доцільність запропонованих видів діяльності для вирішення обраної проблеми; можливість досягнення мети проекту у вказані терміни; доцільність видів діяльності для цільових груп проекту; обґрунтованість обсягу фінансових витрат; перспективи подальшої життєдіяльності започаткованих у рамках проекту ініціатив.

За 10 днів до атестаційного екзамену студенти мають здати на випускову кафедру соціальної педагогіки і соціальної роботи проект, спрямований на вирішення однієї з актуальних соціальних проблем, який складається з наступних пунктів: тема (зазначається на титульній сторінці разом із вказівкою кафедри, групи, прізвища та імені студента, року виконання); опис проблеми, на вирішення якої спрямовано проект (обґрунтування актуальності); мета та завдання проекту; бенефіціарії (цільові групи) проекту; опис видів діяльності, які будуть виконані в межах проекту; терміни та інституції реалізації проекту; прогнозовані результати; ресурсне забезпечення проекту; кошторис витрат; підведення підсумків (оцінка результатів); список використаної літератури; додатки.

Захист соціальних проектів студентами передбачає обов'язкову мультимедійну презентацію і змістовно демонструвати результати повного, або часткового впровадження плану заходів проекту.

Висновки. Таким чином, використання у практиці професійної підготовки фахівців соціальної сфери технології проектування дає можливість краще адаптувати їх до практичних запитів майбутньої професійної діяльності, забезпечує формування професійної компетентності, готовності працювати в нових умовах, реагувати на нові суспільні виклики, професійно надавати соціальні послуги. Поставлена проблема потребує подальших досліджень у теоретичних і практичних аспектах підготовки соціальних педагогів/соціальних працівників, зокрема, використання інформаційно-комунікаційних технологій у проектній діяльності, вивчення зарубіжного досвіду.

Використані джерела

1. Безпалько О.В. Соціальне проектування: навч. посібник / О. В. Безпалько. – К.: Київський університет імені Б. Грінченка, 2010. – 128 с.
2. Бібік Н.М. Компетентністний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентністний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека х освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К. І. С.», 2004. – С. 45-51.
3. Державний екзамен із теорії, практики та організації соціально-педагогічної діяльності: [навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності 7.010107 Соціальна педагогіка освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» (для денної та заочної форми навчання)] / за заг. ред. А.І. Конончук. – Ніжин: Вид-тво НДУ імені М.Гоголя, 2011. – 50 с.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І.Д.Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсам, 2012. – С. 504-509.
5. Соціальна робота: технологічний аспект: навчальний посібник / За заг. ред. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
6. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід: посібник / В.А. Поліщук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 184 с.
7. Штефан Л. Проблема класифікації педагогічних інновацій / Л. Штефан // Новий колегіум. – Х., 2009. – № 6. – С. 48 – 56.

Kononchuk A.

THE PROJECT TECHNOLOGY IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS

The solution of various social problems requires professionals innovative solutions that are closely associated with professional features social teacher / employee. This places new demands on its preparation, testing innovative technologies, methods and forms of educational work. Before that encourage new challenges of the global practice and development trends of higher education, which require active learning in training future professionals, which include designing. Use of innovative active technologies and methods leading to cognitive activity of students of independence, increase motivation and emotional learning, the formation of professional competence. The purpose of this article is to analyze the opportunities for application design technologies in the training of social workers / employees.

Technology design in the center of the educational process was the formation of practical skills of professional activity, stimulates interest in the theory and thus forms the students' knowledge and ability to use modern design approach to solving social problems, focus on achieving outcomes with minimal time and cost. Designing in social and educational activities is technology improvement, resource study and implementation of social and educational projects the essence of which is the implementation of new ideas that lead to the movement and development. But every idea, initiative need support certain organizations and influential individuals, funds for implementing the like. This is due to appeals to various social institutions, participation in competitions, which in turn requires a reasoned explanation formulation of specific goals and objectives, logically set out and in accordance formalized description of activity. All these are part of the project activities. Therefore, social teachers / employees are skilled planning, forecasting and modeling as the basic tools of project activities at all levels, and makes use of design technologies in the training of future specialists.

This is the approach we use in teaching social and pedagogical subjects of future social workers / employees at the Faculty of Psychology and Social Work Nizhyn Gogol State University during seminars, practical and laboratory classes, individual training and research assignments and as a result and evaluation work under a state certification. Thus, when the state certification provides for identifying students skills to design professional activities: choose the technology solution of the problem situation of the individual, based on a technological approach to design its own program of action to present a social project for one of the urgent problems of the profession.

Thus, the use in practice of training specialists design technology makes it possible to better adapt them to practical requests future careers.

Key words: professional training, professional competence, innovation, technology, design, social project.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017 р.